

Hyvinvointialueiden hankinnat

Suuntaviivoja sosiaali- ja
terveyssektorin vastuullisten
hankintojen suunnitteluun

14.3.2023

Sisällysluettelo

Johdanto	4
Näin syntyi tukimateriaali hyvinvointialueiden hankintastrategioiden laadintaan	6
KEINOn palvelut hyvinvointialueiden hankintayksiköiden käytössä	7
Kestävien ja vaikuttavien hankintojen strateginen suunnittelu ja johtaminen	8
Strategiatyö on prosessi	8
Hankintojen toiminnallistaminen	9
Vaikutusten ja vaikuttavuuden tunnistaminen ja seuranta	11
Hankintoja ohjaavan strategian vaikuttavuus	11
Hankintojen vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi	12
Päätöksenteosta toteutukseen	13
Esimerkki Vähähiilisten hankintojen pelikirjasta:	13
Hankintojen elinkaaren päätöksentekohetket ja eri roolien vastuut	14
Kestävä kehitys terveydenhuoltosektorilla	15
Terveydenhuoltosektorin merkittävimmät ympäristövaikutukset	15
Terveydenhuoltoalan ilmastopäästöt	16
Merkittävimmän toimenpiteet terveydenhuoltoalalla ilmastopäästöjen vähentämiseksi	16
Terveydenhuollon hankintojen ilmastovaikutukset	17
Sairaanhoidopiirien näkemys strategisesti keskeisistä vastuullisuustavoitteista	18
Vastuullisuustavoitteita tukevat hankintakriteerit	19
Vastuullisuustavoitteiden näkökulmasta keskeisimmät tuoteryhmät	19
Vastuullisuuskriteereitä hyvinvointialueiden hankintoihin	20
Vähähiilisyttä vauhdittavat kriteerit	20
Kiertotaloutta ja jätteiden vähentämistä vauhdittavat kriteerit	21
Haitallisten aineiden ja kemikaalien käyttöä vähentävät kriteerit	22
Sosiaalisen vastuun kriteerit ja keskeiset hankintakategoriat	23
Askelmerkkejä hyvinvointialueiden hankintojen vastuullisuustavoitteiden ja -kriteerien priorisointiin	24
Lähteet ja lisätietoa	25

KÄSITTEET

- **KEINO kestävien ja innovatiivisten julkisten hankintojen osaamiskeskus:** KEINO on osa hallitusohjelman toteutusta, jota ohjaa ja rahoittaa työ- ja elinkeinoministeriö. KEINO on konsortio, jonka eri osa-alueiden toteuttamisesta ja yhdessä kehittämisestä vastaavat Motiva Oy, Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy, Innovaatorahoituskeskus Business Finland, Suomen ympäristökeskus SYKE sekä Hansel Oy.
- **Innovatiivinen hankinta:** Hankinnan kohde on innovatiivinen, kun se kohdistuu kokonaan uuteen tai aiemmasta merkittävästi paranneltuun tuotteeseen tai palveluun. Innovaatiot ovat yksi kansallisen julkisten hankintojen strategian tahtotiloista. Lisäksi hankintalakiin on kirjattu tavoite edistää innovatiivisten hankintojen tekemistä.
- **Kestävä hankinta:** Kestävissä hankinnoissa toteutuvat kestävän kehityksen kolme keskeistä teemaa: ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys. Hankinnoilla tavoitellaan muun muassa energia- ja materiaalitehokkuuden parantamista, edistetään vähähiilisyttä ja hiilineutraaliuutta, pyritään vähentämään haitallisten aineiden käyttöä ja päästöjä.
- **Vaikuttavuusperusteinen hankinta:** Hankinta, jossa suoritteiden sijaan (kokonaisuudessaan tai osittain) ostetaan vaikutuksia ja jossa tilaaja määrittelee haluamansa lopputuloksen, ei sen tuottamisen tapaa. Maksu on sidottu todennetusti vaikutuksiin eli tilaajan etukäteen määrittelemien tulosten aikaansaamiseen.
- **Hiilineutraalisuus:** Tilanne, jossa toiminnan tuottamat ilmastopäästöt ja toiminnan ilmakehästä poistamat kasvihuonekaasut (hiilinielut) ovat tasapainossa, jolloin nettoilmastopäästö on nolla. (hiilijalanjälki – ilmastopäästöhyödyt = 0). Julkisilla hankinnoilla, muun muassa energia- ja rakentamishankinnoilla, voidaan tukea Suomen kansallista tavoitetta olla hiilineutraali sekä ensimmäinen fossiilivapaa hyvinvointiyhteiskunta vuoteen 2035 mennessä.
- **Hiilijalanjälki:** Hiilijalanjälki kuvaa tuotteen tai palvelun ilmastovaikutusta muunnettuna hiilidioksidiekvivalenteiksi (CO₂ekv). Hiilijalanjäljellä tarkoitetaan yleensä koko elinkaaren hiilijalanjälkeä. Hiilijalanjälkeä voidaan käyttää hankinnan vaikutuksen seurantaan.
- **Hiilikädenjälki:** Tuotteesta tai palvelusta syntyvien ilmastohyötyjen summa muunnettuna hiilidioksidiekvivalenteiksi (CO₂ekv). Hiilikädenjäljellä voidaan kuvata myös esimerkiksi positiivista ilmastohyötyä verrattuna tuotetta tai palvelua vastaavaan, tavallisen tason tuotteeseen tai palveluun.
- **Vähähiilinen hankinta:** Vähähiiliset julkiset hankinnat tarkoittavat julkisia palveluja, tavarahankintoja ja rakennusurakoita, jotka tuottavat elinkaarensa aikana mahdollisimman vähän kasvihuonekaasupäästöjä. Vähähiilisyyden toimintamallin kehittäminen ja vähähiilisten hankintojen johtaminen edellyttää, että hankintatoimella olisi hankintastrategia tai vastaava, joka mukailisi kansallisia julkisten hankintojen strategisia linjauksia. Vähähiilisessä hankinnassa on otettu huomioon tuotteen tai palvelun koko elinkaaren aikaiset kasvihuonekaasupäästöt ja niille on asetettu vaatimuksia ja/tai vertailukriteerejä. Suunnittelun työvälineenä käytetään hiilijalanjäljen laskentaa vaikuttavimpien päästökohhteiden paikantamisessa.
- **Elinkaariarviointi:** Osoitetaan tuotteen vähähiilisyys. Menetelmä on standardoitu ja se ilmaisee tuotteen potentiaalisia ympäristövaikutuksia koko sen elinkaaren ajalta raaka-aineiden hankinnasta tuotantoon, käyttöön, käytöstä poistoon, kierrätykseen ja jät-

Johdanto

Tämä opas on laadittu yhteistyössä sairaanhoitopiirien (2020 – 2022) ja KEINOn (kestävien ja innovatiivisten julkisten hankintojen osaamiskeskuksen) kanssa. [KEINO-osaamiskeskus](#) kehittää kestäviin ja innovatiivisiin hankintoihin liittyvää osaamista, johtamista, mitaamista, yritysytteistyötä sekä edistää uusien ratkaisujen ja toimintamallien skaalautumista.

Terveystenhuollon hankintojen erityispiirteenä on ensiarvoisen tärkeät vaatimukset potilasturvallisuuden varmistamiseksi, korkea hygienian turvaamiseksi ja toimintavarmuuden takaamiseksi. Näiden lisäksi on tärkeä huomioida, että hankintoihin liittyy merkittäviä kestävyiden ja vastuullisuuden riskejä mutta myös mahdollisuuksia.

Hankinnoilla on aina välillisiä ja välittömiä vaikutuksia ympäristöön ja yhteiskuntaan. Suomen sairaanhoitopiirien vuotuinen hankintojen yhteissumma oli vuonna 2018 noin 2,98 miljardia euroa, joten vaikutavuus on suuri. Terveystenhuoltosektorin toiminnot tuottavat 5 prosenttia Suomen hiilidioksidipäästöistä. Sektorilla tuotetaan myös merkittäviä määriä jätteitä ja käytetään kemikaaleja. Sosiaalinen vastuu lähtee muun muassa toimitusketjujen hyvästä tuntemuksesta. Ongelmia voi esiintyä sekä ulkomaisessa tuotantoketjussa että Suomessa tapahtuvassa palvelutuotannossa.

Kansallinen julkisten hankintojen strategia

Organisaatioiden ja hankintojen kehittämisen majakkana toimii Kansallinen hankintastrategia, jossa esitetään kahdeksan tahtotilaa ja 25 niitä konkretisoivaa tavoitetta mittareineen.

Strategian kahdeksan tahtotilaa, joihin liittyy 25 konkreettista tavoitetta

STRATEGINEN JOHTAMINEN Johdamme hankintoja strategisena toimintona ja hyödynnämme hankintojen potentiaalin tavoitteidemme saavuttamisessa	HANKINTATAIDOT Teemme hankinnat ammattimaisesti ja kehitämme osaamistamme jatkuvasti	
TIEDOLLINEN JOHTAMINEN JA VAIKUTTAVUUS Suomi on edelläkävijä hankintojen tiedolla johtamisessa ja vaikuttavuuden kehittämisessä	TOIMIVAT HANKINNAT Teemme toimivia ja laadukkaita hankintoja osallistavasti ja edistään markkinoiden elinvoimaisuutta	INNOVAATIOT Ratkaisemme haasteita innovaatioilla ja teemme hankintoja kokeilevasti ja kehitysmuotoisesti
TALOUDELLINEN KESTÄVYYS Edistämme hankinnoilla yhteiskuntavastuullisesti julkisen talouden kestävyyttä	SOSIAALINEN KESTÄVYYS Edistämme hankinnoilla sosiaalista yhteiskuntavastuuta julkishallinnon sekä yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyönä	EKOLOGINEN KESTÄVYYS Suomi on ekologisten julkisten hankintojen suunnannäyttäjä

Terveydenhuoltosektorin hankintastrategiisiin linjauksiin ja myös hyvinvointialueiden hankintojen vastuullisuutta koskeviin linjauksiin vaikuttavat kuntien ja maakuntien strategiset tavoitteet. Monilla kunnilla ja maakunnilla on asetettu tavoitteita hiilineutraalisuuden saavuttamiseksi kiertotalouden vauhdittamiseksi tai sosiaalisen vastuullisuuden ja tasa-arvon lisäämiseksi. Näitä tavoitteita voidaan viedä käytäntöön hankinnoilla, myös terveydenhuoltosekto-

rin hankinnoilla. Hankintalaissa säädetään, että julkisten organisaatioiden tulee toteuttaa hankintansa kokonaistaloudellisesti sekä ympäristö- ja sosiaaliset näkökohdat huomioon ottaen (lain 2§, tavoitteet). Lisäksi valtion kestävien hankintojen strategia ohjaa huomioimaan kestävyysnäkökulmat kaikkien julkisten hankintaorganisaatioiden hankinnoissa.

Näin syntyi tukimateriaali hyvinvointialueiden hankintastrategioiden laadintaan

KEINO-osaamiskeskus on tuonut sairaanhoitopiirit yhteen hankintojen vastuullisuuden kehittämiseksi. Sairaanhoitopiirien hankintojen kehittäjäryhmän jäsenet ovat osallistuneet oppaassa esitettyjen suuntaviivojen laatimiseen.

Työn alkuperäisenä tavoitteena oli tuottaa tiekartta, joka auttaa sairaanhoitopiirien johtoa ja hankinnoista vastaavia tunnistamaan erityisen vaikuttavia hankinnoissa sovellettavia ympäristökriteereitä. Tavoitteena oli myös laatia askelmerkit näiden kriteerien käyttöönottamiseksi, mikä helpottaisi myös toimittajia vastamaan sairaanhoitopiirien vastuullisuustavoitteisiin.

Sairaanhoitopiirien toiminnan siirtyessä hyvinvointialueille tammikuun 2023 alusta, ja hyvinvointialueiden laatiessa omia hankintastrategioitaan, nähtiin, että nyt tehty opas toimii uusien hyvinvointialueiden hankintastrategioiden tukimateriaalina ja tarjoaa apuja konkreettisiin vastuullisten ja innovatiivisten hankintojen toteutukseen jatkossa.

Oppaaseen on koottu taustatietoa terveydenhuolto-sektorin merkittävistä ympäristövaikutuksista sekä sosiaalisesta vastuullisuudesta. Sosiaalinen vastuullisuus tarkoittaa, että pyritään edistämään paikallisella, kansallisella ja globaalilla tasolla yhteiskuntaan kohdistuvia myönteisiä vaikutuksia sekä minimoimaan haitallisia vaikutuksia. Terveydenhuollon hankinnoissa keskitytään erityisesti alihankintaketjuihin, ja niissä mahdollisesti esiintyviin riskeihin ja niiden minimointiin.

Työssä tarkasteltiin sairaanhoitopiirien ympäristötavoitteita ja niiden pohjalta tunnistettiin keskeiset ympäristötavoitteet, joita hankinnoilla viedään käy-

täntöön ympäristökriteerein. Tavoitteiden ja sairaanhoitopiirien hankintojen volyymin näkökulmasta tunnistettiin keskeiset tuoteryhmät ja niitä koskevat ympäristökriteerit, joita terveydenhuoltosektorin hankinnoissa on mahdollista käyttää.

Ajankohtaisten haasteiden lisäksi hyvinvointialueilta odotetaan myös ekologisen kestävyyden integroimista osaksi toimintaa. Tampereen yliopisto koordinoi [Ekologisesti kestävä sosiaali- ja terveydenhuollon tavoitteet ja ohjausmekanismit \(EKO-SOTE\) hanketta](#), jonka päätavoitteena on muotoilla kansalliset sosiaali- ja terveydenhuollon ekologisesti kestävä tavoitteet sekä esittää seuranta- ja ohjausmekanismeja, jotka tukevat tavoitteiden toimeenpanoa. Tällä hetkellä sotien ekologista kestävyyttä yleisellä tasolla ohjaa Suomen lainsäädäntö. Ekologisen kestävyyden sitoutumisen edistämiseksi voitaisiin esimerkiksi asettaa sektorille oma kansallinen hiilineutraalisuustavoite sekä eri tavoitteiden seurannalle mittarit. Sektorikohtaiset tavoitteet voisivat koskea esimerkiksi hiilijalanjälkeä, jättemääriä, energiaa ja hankintoja.

KEINO-osaamiskeskus on julkaissut sairaanhoitopiireille (nyk. Hyvinvointialueille) [oppaan vastuullisiin hankintoihin 02/2020](#). Opas rakentuu kahdesta osasta: yleisestä ohjeesta ja tuoteryhmäkohtaisista ohjeista. Opas sisältää kriteerit 32 tuoteryhmälle, muun muassa terveydenhoidon tarvikkeet, lääkinnälliset laitteet, toimistotarvikkeet ja -palvelut, liikenteen ja liikkumisen sekä elintarvikkeet. On tärkeää varmistaa kriteerien soveltuvuus markkinakartoituksella. Opasta voidaan hyödyntää kaikkien hyvinvointialuei-

den hankintojen suunnittelussa. Hankintojen vaikutus on suuri, sillä hankittavilla tuotteilla ja palveluilla on aina välittömiä tai välillisiä vaikutuksia ympäristöön ja yhteiskuntaan.

KEINOn palvelut hyvinvointialueiden hankintayksiköiden käytössä

Tätä raporttia kannattaa hyödyntää taustamateriaalina ja syötteenä uusilla hyvinvointialueilla terveydenhuoltosektorin hankintastrategisia linjauksia laadittaessa. Ekologisen kestävyuden lisäämisessä tarvitaan useiden eri sektoreiden välistä yhteistyötä sekä integrointia talousjohtamiseen. Kestävän kehityksen tavoitteiden eteen on tehty jo paljon eri alueilla. Hankintajohdolta sekä -asiantuntijoilta löytyy osaamista hankintojen vastuullisuuden huomiointiin.

KEINO-osaamiskeskus tarjoaa neuvontaa myös hyvinvointialueille ja omista neuvonta tai tukitarpeista kannattaa olla yhteyksissä suoraan KEINOn alueellisiin hankinta-asiantuntijoihin (muutosagentteihin). [Maksuttomasta neuvontapalvelusta](#) saa tietoa muun muassa siitä, miten edetä kestävästä tai innovatiivisen hankinnan valmistelussa tai miten kestävyys- ja innovatiivisuusnäkökulmat kannattaa huomioida hankintastrategiassa. Hyvinvointialueet voivat hyödyntää muitakin osaamiskeskuksen palveluita, kuten KEINO-akatemiaa, joka on maksuton kehittämisohjelma hankintojen strategisesta johtamisesta. [Lisätietoa palveluista on saatavilla KEINOn sivuilta.](#)

Kestävien ja vaikuttavien hankintojen strateginen suunnittelu ja johtaminen

Hankintojen strategisessa johtamisessa ja tiedolla johtamisessa on tärkeää muodostaa kokonaiskuva organisaation hankinnoista analysoimalla organisaation hankintatoimintaa ja hankintoja koskevia tietoja.

Nykytilatietojen perusteella voidaan tehdä johtopäätöksiä ja määritellä, miten visiossa kuvattuun tavoitetilään voidaan päästä. Hankintojen strategista johtamista ja kehittämistä voivat hyödyttää myös [maturiteetti- \(Hankintatutka\)](#), [kulu- eli spend- \(Hankintapulssi\)](#) ja [hiilijalanjälkianalyysit \(Hankintapulssi\)](#). Analysoinnissa voidaan käyttää erilaisia maksullisia ja maksuttomia työkaluja/järjestelmiä ([Analyysityökaluja | Hankintakeino.fi](#)).

Strategiatyö on prosessi

Organisaatio päättää, laatiiko se [hankintojen ohjauksen hankintastrategian](#), -periaatteet, -politiikan tai -linjaukset - vai käyttääkö se jotain omaa termiään. Organisaation toimintaympäristön keskeisiä sidos-

ryhmiä voidaan pyytää osallistumaan strategiaprosessiin. Ennen strategiaprosessiin ryhtymistä käydään läpi, minkälaisia linjauksia organisaatiossa, alueellisella tai [kansallisella tasolla](#) on jo tehty, ja esimerkiksi minkälaista tietoa kerätään. Työ voidaan tehdä itsenäisesti, keskeisten sidosryhmien kanssa siinä voidaan käyttää ulkopuolista apua. Strategiaprosessin omistajuus ja johtaminen on kuitenkin aina oltava omassa organisaatiossa. Strategian toteutus ei tapahdu ainoastaan organisaation sisällä, vaan se edellyttää usein muutoksia yhteistyön tavoissa. Strategia on hyvä luoda mahdollisimman joustavaksi, sillä sitä voidaan joutua päivittämään esimerkiksi toimintaympäristössä tapahtuneiden merkittävien muutosten vuoksi.

Strategia kattaa tyypillisesti niin laajan kokonaisuuden, että se myös näyttäytyy erilaisena organisaation eri osista tarkasteltuna.

[Kts. Hankintoja ohjaavan strategian vaikuttavuuden mittarit](#)

Vision / tahtotilan määrittely on ratkaisevaa. Vision on oltava linjassa laajempien strategisten päämäärien kanssa, joita myös hankintojen halutaan toteutavan. Hankintatoiminnan missiona (perustehtävä) on yleisesti varmistaa organisaation toiminta sekä sen tavoitteiden toteutuminen (mm. hankintalaki). Mission muotoilussa kannattaa ottaa huomioon oman organisaation nykyinen toimintamalli ja resurssit sekä keskittyä niihin toteutettavissa oleviin muutoksiin toimintamallissa ja työnjaossa, jotka edistävät missiota.

[Nykytila-analyysi](#) auttaa hahmottamaan sen, missä ollaan suhteessa tavoiteltuun visioon. Strategiaprosessissa on oleellista analysoida oman organisaation hankintojen organisoitumista sekä toiminnan vahvuuksia ja heikkouksia erityisesti suhteessa tavoitteisiin. Oman organisaation toiminnan ominaispiirteitä ja kyvykkyyksiä peilataan ulkoa kohdistuviin uhkiin ja mahdollisuuksiin. Nykytila-analyysin tarkoituksena on selvittää, mihin toimenpiteisiin tulisi ryhtyä, jotta organisaation tavoitteet toteutuisivat hankintojen osalta.

[Hankintojen johtaminen ja kehittäminen -tietopaketti](#)

Hankinta-Suomi ohjelman teemaryhmä on julkaissut [Hankintaosaamisen itsearviointityökalun](#) hankintayksiköiden käyttöön. Työkalu auttaa tunnistamaan osaamista sekä organisaatio- että yksilötasolla.

Hankintojen toiminnallistaminen

Toiminnallistaminen voidaan jakaa kolmeen hierarkkiseen tasoon: strategiseen, taktiseen ja operatiiviseen. Toiminnallistamisen prosessi (parhaimmillaan ketterä) on räätälöitävä juuri oman organisaation nykytilan-

teeseen, resursseihin, toiminta- ja päätöksentekotapoihin sopivaksi.

Hankintastrategian toiminnallistaminen on mitä suurimmassa määrin muutosjohtamista - eli viestintää, tietojen kautta toiminnallistamista. Työssä onkin huomiotava muutoskitka sekä ihmisten motivointi.

Strategisen tason toiminnallistamisessa poliittisilla päättäjillä ja johtajilla on selkeä vastuu. Tämä tarkoittaa tavoitteiden ja linjausten karkeaa priorisointia eri kategorioissa, toiminnallistamisen yleistason suunnittelua sekä seurannan mittareiden määrittämistä. Strategisten linjausten toiminnallistamisen välineinä voidaan hyödyntää erilaisia tiekarttoja ja toimenpidesuunnitelmia. Suunnitelmien/tiekarttojen tulee olla riittävän yksityiskohtaisia, jolloin ne toimivat operatiivisen tai taktisen tason asiakirjoina (toimenpide, päätöksenteko- ja valmisteluprosessi). Työkaluja toiminnallistamiseen:

- Hankintaluotsi-palvelu on hankintojen strategisen suunnittelun apuväline. Palvelussa hyödynnetään julkisten API-rajapintojen avulla saatavaa tietoa hankintasuunnittelun tueksi. Luotsityöskentelyn avulla organisaatio luo hankintojen toteutussuunnitelman, jonka kautta strategiset hankinnat ja hankintatavoitteet on mahdollista toiminnallistaa. www.hansel.fi/hankintaluotsi/
- Tulevaisuuspolku on muutosjohtamisen työkalu, jonka organisaatio voi ottaa käyttöönsä esim. johdattakseen hankintojen kokonaisvaltaista kehittämistä ja muutosta. Tulevaisuuspolun avulla voidaan luoda organisaatiolle lähivuosien toiminnallistamisen tavoitteet. Tulevaisuuspolku helpottaa konkreettisten kehitysaskelien asettamista kullekin vuodelle. Tulevaisuuspolku laaditaan yhteistyönä organisaation johdon, hankinta-ammattilaisten, substanssiasiantuntijoiden sekä hankintoja harvemmin tekevien (esim. oman toimen ohessa hankivat) kanssa. Kts. [Hankintojen tulevaisuuspolku](#) (KEINOn malli suunnitelmasta)

Taktisen tason toiminnallistamisessa korostuu johtajien ja hankinta-ammattilaisten yhteistyö. Sisällöllisesti taktisen tason toiminnallistaminen on yksityiskohtaista. Se liittyy ajallisesti strategisen tason toiminnallistamiseen. Taktisen tason toiminnallistamisen yhteydessä

määritellään eri toimijoiden roolit ja vastuut.

Hankintojen strategiset linjaukset voidaan laatia, kun vähintään koko organisaation visio ja missio ovat selvillä ja hankintojen nykytilaa on analysoitu riittävän monipuolisesti. Organisaatiossa voi olla eri tasoilla olevia strategisia linjauksia. (Kts. [Linjausten toiminnallistaminen](#)). Hankintoja ohjaavat strategisen linjaukset määrittävät, miten organisaatio johtaa ja kehittää hankintojen kokonaisuuden toteutusta muut strategiat ja tavoitteet huomioon ottaen. Keinon sivuilta löytyy esimerkkejä erilaisista linjauksista, joilla käsitellään [taloudellista, sosiaalista ja ekologista kestävyyttä](#) hankinnoissa sekä innovatiivisia julkisia hankintoja (Kts. [TEM:n johdolla valmisteltu innovatiivisten hankintojen toimenpidesuunnitelma](#)). Erilliset kategoriat strategiat määräävät, miten näissä hankintakoko-

naisuuksissa saavutetaan organisaation ylemmissä strategioissa määritetyt tavoitteet, sekä miten näiden hankintojen toteutus, seuranta ja mittaaminen on järjestetty.

Operatiivisen tason toiminnallistaminen alkaa maturiiteetin analysoinnista ja niiden prosessivaiheiden tunnistamisesta, joissa on erityistä kehittämisen tarvetta. Operatiivisella tasolla yksittäisen hankinnan toteutusta varten voidaan myös luoda omat hankinnan tavoitteet, joissa määritetään tämän hankinnan tai hankintakokonaisuuden tavoiteltu vaikutus tai vaikuttavuus, resurssit ja toimenpiteet. Operatiivisella tasolla toiminnallistaminen on suurelta osin hankinta-ammattilaisten vastuulla. Operatiivinen toiminnallistaminen tulee linkittää sekä hankintayksikön että koko organisaation johtamiseen esimerkiksi yhtenäisen vaikuttavuuden arvioinnin ja seurannan avulla.

[Julkisten hankintojen johtaminen ja kehittäminen -opas](#)

Hilman uuden toiminnon avulla hankintayksikkö voi ladata julkisia hankintoja koskevia tilastotietoja vietäväksi omiin analysointijärjestelmiinsä. Toiminnon myötä esimerkiksi julkisten hankintojen kestävyteen, innovatiivisiin hankintoihin ja markkinoiden toimivuuteen liittyvien tavoitteiden toteutumista on nyt aiempaa helpompaa seurata. Tietojen avulla hankintayksiköt voivat tarkastella organisaationsa nykytilaa ja arvioida kehittämistoimenpiteitä esimerkiksi vuositasolla. Lue ohjeet Hilmasta.

Vaikutusten ja vaikuttavuuden tunnistaminen ja seuranta

Hankinnan vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointia voidaan tehdä hankintojen eri vaiheissa.

Vaikuttavuuteen liittyy aina tavoitteellisuus, ja vaikutavuuden arviointia toteutetaan suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Sen sijaan vaikutukset voivat olla positiivisia tai negatiivisia, ja voidaan puhua myös suorista tai välillisistä vaikutuksista. Vaikuttavuuden ja vaikutusten ennakoarviointi on keskeistä strategisesti merkittävien hankintojen valmistelussa.

Vaikuttavuus kuvaa hankinnalla tavoiteltuja myönteisiä yhteiskunnallisia muutoksia tai hyötyjen toteutumista. Vaikuttavuus syntyy keskipitkällä (noin 3–6 vuotta) tai (6+ vuotta) aikavälillä.

Hankinnan vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi vaatii uudenlaista ajattelua!

Vaikutukset koostuvat hankinnan seurauksena syntyvistä konkreettisista muutoksista, esimerkiksi ihmisten käyttäytymisessä, yhteiskunnassa, taloudessa tai ympäristössä. Haluttujen ja ei-haluttujen vaikutusten arvioimisessa ja todentamisessa voidaan käyttää laskentaa (esim. eurot tai hiilitonnit).

Hankintoja ohjaavan strategian vaikuttavuus

Organisaation hankintojen ja toiminnan vaikuttavuuden kehittämisen kannalta on tärkeää luoda hankintojen strategiseen johtamiseen kannustavia mittareita. Niitä voivat olla esimerkiksi markkinavuoropuheluiden käyminen, henkilöstön osaamisen kasvattaminen tai vaikuttavuustavoitteiden järjestelmällistä seuranta toteuttavien organisaatioiden hankintojen osuuden mittaaminen. Kansallisessa hankintastrategiassa vaikuttavuuden seuraamiseksi on määritetty [27 mittaria](#). Mittareiden avulla todennetaan strategian avulla aikaansaatu muutos ja tehdään näkyväksi onnistumiset ja vaikuttavuus lyhyellä ja pitkällä aikajänteellä.

Kansallisen hankintojen strategian [vaikuttavuuden arvioinnin kokonaismalli](#) tarjoaa siten kehyksen, jonka kautta organisaatiot voivat itse arvioida toteuttamaansa muutosta ja ohjata hankintojensa vaikuttavuutta systemaattisesti.

[Hankintoja ohjaavan strategian vaikuttavuuden mittarit | Hankintakeino.fi](#)

Hankintojen vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi

Organisaatiotason tietoa saadaan kerättyä esimerkiksi arvioimalla vaikuttavuutta kategoriatasolla, tai yksittäisten hankintojen kriteerien kautta. Yksittäisen hankinnan arvioinnissa keskeistä on, miten saavutetaan sille asetettuja vaikutus-, ja/tai vaikuttavuustavoitteita. Arviointia toteutetaan pääsääntöisesti strategisesti merkittävillä hankinnoilla.

Hankintojen tiekartassa (suunnitelma) organisaatio tunnistaa ja priorisoi hankinnat ja hankintakokoukset, joiden arvioidaan olevan keskeisiä ja vaikuttavimpia organisaation strategisten tavoitteiden saavuttamisen kannalta, ja näiden osalta toteutetaan hankintojen ennakoarviointia. Ennakoarviointi on tarpeellinen etenkin, jos hankinnalla arvioidaan olevan innovaatiopotentiaalia tai merkittäviä taloudellisia, ympäristöllisiä tai kansalaisyhteiskuntaan kohdistuvia vaikutuksia. Työssä voidaan hyödyntää hankintojen analysoinnin ja tiedolla johtamisen työkaluja tai seuraamalla tiettyjä ennalta asetettuja mittareita.

Hankintojen vaikutuksia voidaan jäsentää myös yhteiskunnallisen tason ja yritystason vaikutuksiin.

Hankintaan voi liittyä lakisääteinen velvoite arvioida vaikutuksia ennakkoon.

Perinteisesti on hankittu suoritteita tai toimintaa vaikutusten sijaan!

Ennen hankintaa ja hankinnan suunnitteluvaiheessa tehtävä vaikutusten ennakoarviointi (kts. Opas) tuottaa tietoa hankinnan todennäköisimmistä vaikutuksista ja auttaa tunnistamaan, mitä mahdollisuuksia hankintojen avulla on parantaa hankintayksikön toimintaa ja vaikuttavuutta. Samalla määritellään tulostulot, joilla mitataan haluttujen myönteisten vaikutusten toteutumista. Ennakoarviointia tehtäessä on suositeltavaa hyödyntää markkinavuoropuhelua.

- Vaikutusten arviointia voi käyttää osana tarjousvertailua
- Sopimuskaudella ja sen päätyttyä arvioinnin painopiste on hankinnan toteutuneiden vaikutusten todentamisessa (lähtö- ja vertailutieto)

[Hankinnan vaikuttavuus ja vaikutukset – ennakoarvioinnin opas \(sis. mm. innovaatiopotentialin arviointilomakkeen\)](#)

[Hankintojen vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi | Hankintakeino.fi](#)

[Keinoja arviointitarpeen tunnistamiseen |](#)

[Hankintakeino.fi](#)

[Miten tehdä vaikutusten ja vaikuttavuuden ennakoarviointi](#)

Päätöksenteosta toteutukseen

Hankintojen toteuttamisessa on tärkeää edistää yhteistyötä oman roolin mukaisesti. Hankinnan johtamiseen ja päätöksen tekoon liittyy kuusi (6) tunnistettua vaihetta, joissa systemaattisesti etenemällä voidaan ottaa haltuun vastuullisten hankintojen kokonaisuutta.

Nämä kuusi vaihetta etenevät hankintojen elinkaaren mukaan ja tuovat esille asioiden tekemisen järjestyksen. Eri toimijoilla on erilaisia rooleja, joiden toimiva yhteistyön on onnistumisen edellytys. Vaikuttavuus hankinnan lähtökohtana suuntaa huomion pidemmän

aikavälin tavoitteisiin, nykytilan muutostarpeiden tunnistamiseen ja toimintaan, jolla aikaansaadaan tavoiteltavaa muutosta. Vaikuttavuustavoitteita linjataan strategiassa tai hankintalinjauksissa.

Esimerkki Vähähiilisten hankintojen pelikirjasta:

”Hiilineutraalisuustavoitteen edistäminen on selkeä vaikuttavuustavoite hankinnoille. Siihen päästään käsiksi tunnistamalla vähähiilisyyspotentiaali oman organisaation hankintavolyymien ja ostolaskuaineiston analyysillä sekä tarkastelemalla hankintakategorioiden tutkimukseen perustuvaa laskennallista hiilijalanjälkeä. Kun tarkasteluun lisätään vielä hankintakategorioiden vähähiilisyden toteuttamisen kannalta olemassa olevat työkalut ja vaikuttamisen tavat, saadaan esille kunkin hankintakategorian vähähiilisyyspotentiaali. Toisin sanoen mahdollisten saavutettavissa olevien CO₂-päästövähennyksien suuruusluokka kategorian hankinnoissa”

Kuva. Esimerkinä vähähiilisen hankinnan päätöksentekohetket

Hankintojen elinkaaren päätöksentekohetket ja eri roolien vastuut

1. Hankintojen tavoitteet / Johto

- Muutoksen suunnan linjaaminen (esim. valtuusto, hallitus)

2. Hankintojen vähähiilisyyden potentiaalinn tunnistaminen eri kategorioissa / Päällikkö

- Markkina-analyysi ja hankesuunnitelman (budjetti) hyväksyminen

3. Kilpailuttaminen / Asiantuntija

- Kilpailutusasiakirjat, vertailu ja toimittajan valinta, sopimus
- Ennuste hankintasopimuksen tuloksista

4. Sopimuksen seuranta ja yhteistyö / Asiantuntija ja päällikkö

- Data-analyysi

5. Muutoksen toteaminen ja uuden suunnan määrittäminen /Johto

Päätösvaiheet etenevät hankinnan elinkaaren mukaan. Yksittäisessä hankinnassa vauhti voi olla ripeä, mutta koko hankintayksikön osalta kyse on pitkästä muutosprosessista kohti vaikuttavia ja vastuullisia hankintoja.

Kestäviin julkisiin hankintoihin päästään siis systemaattisella, käytännönläheisellä ja pitkäjänteisellä johtamisella ja tekemisellä. Onnistumisen takaa tasapainoinen suunnittelu ja tekeminen kaikilla kolmella tasolla; strategisella, taktisella ja operatiivisella. Johtamalla voidaan ohjata kehittämään ja muuttamaan toimintaa, joka mahdollistaa vaikuttavuutta. Organisaation strategia ja linjaukset on pilkottava taktiseksi ja operatiiviseksi tekemiseksi – sopeuttaen omiin resursseihin ja kyvykkyyksiin.

Esimerkiksi vähähiilisten hankintojen systemaattisessa tekemisessä on kolme askelta:

- Tunnista ja linjaa tarvittava muutos mahdollisimman tarkasti (hiilineutraalisuus tavoite)
- Tunnista mitä ja missä hankintakategoriassa tulee tehdä (vaikuttavuuspotentiaali)
- Selvitä millä hankintasopimuksilla muutos on mahdollista saavuttaa ja toteuta vähähiilinen hankinta

Vähähiilisten hankintojen pelikirjassa on kuvattu tarkemmin etenemispolut johtajalle, päällikölle ja asiantuntijalle. Polkujen varrella on tunnistettu myös hankintojen vaaranpaikat. Lisäksi pelikirja tarjoaa suosituksia niiden välttämiseksi. Oppaassa kuvataan myös vähähiilisen hankinnan onnistumisen edellytykset.

[Tutustu Vähähiilisten hankintojen pelikirjaan](#)

Kestävä kehitys terveydenhuoltosektorilla

Terveydenhuoltosektorin merkittävimmät ympäristövaikutukset

Kestävään kehitykseen kuuluvat niin sosiaalinen, taloudellinen kuin ympäristöllinen kestävyys. Terveydenhuoltoalan tulee kiinnittää huomiota vastuullisuuden eri ulottuvuuksien toteutumiseen. Myös terveydenhuoltoalan hankinnoissa tulee huomioida kestävän kehityksen eri tavoitteet.

Kestävän kehityksen ympäristötavoitteita:

- Ilmastopäästöjen vähentäminen ja hiilineutraalisuus
- Luonnonvarojen kestävä käyttö (materiaalitehokkuus, kiertotalous)
- Kemikalisoitumisen vähentäminen, vaaralliset kemikaalit
- Luonnon monimuotoisuuden edistäminen

Sosiaalisen vastuun tavoitteita:

- Ihmisoikeuksien toteutuminen
- Työelämän perusoikeuksien noudattaminen
- Tasa-arvo
- Työturvallisuus
- Työllistäminen ja vaikeasti työllistävien työllistäminen)

Moni organisaatio käyttää omien vastuullisuustavoitteiden selkärangana YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030 -toimintaohjelman tavoitteita. Ohjelma sisältää 17 tavoitetta, jotka maiden tulisi yhdessä saavuttaa vuoteen 2030 mennessä ja tyypillisesti näistä valitaan oman organisaation näkökulmasta keskeisimmät edistettävät tavoitteet.

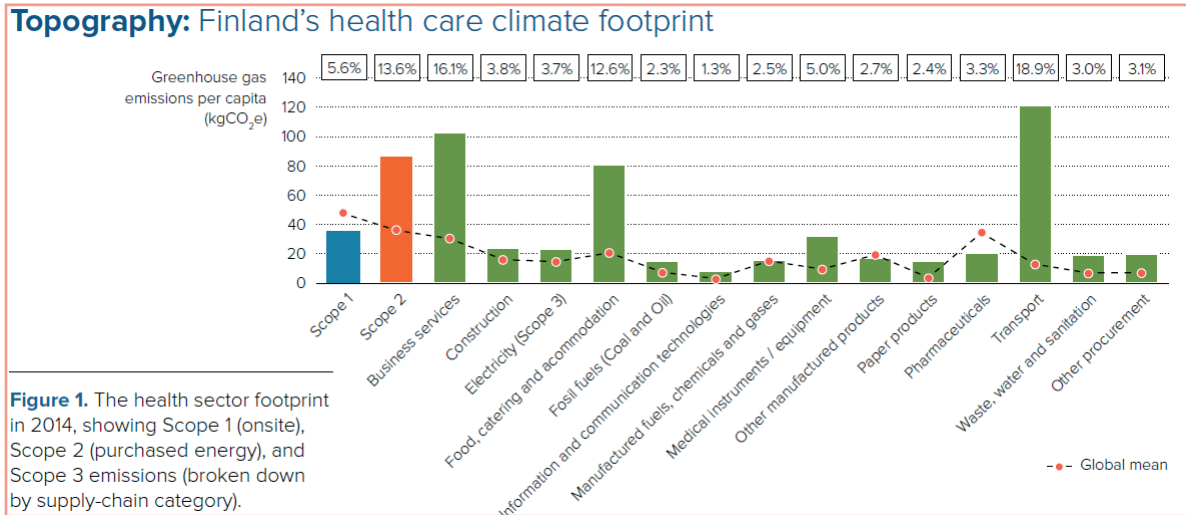

Ympäristövaikutusten vähentämisen näkökulmasta tietyt hankinnat ovat vaikuttavampia kuin toiset. Mahdollisimman vaikuttavien hankintojen toteuttamiseksi tarvitaan tietoa terveydenhuoltoalan merkittävimmistä ympäristövaikutuksista eri hankintakategorioissa. Ympäristövaikutusten tar-

kastelu keskittyy tässä raportissa ilmastopäästöihin. Ympäristötavoitteita käsitellään kuitenkin laajemmin myöhemmässä luvussa sairaanhoitopiirien näkemys strategisesti keskeisistä vastuullisuustavoitteista.

Terveydenhuoltoalan ilmastopäästöt

Hiilijalanjälki kuvaa tavaran tai palvelun elinkaaren aikana syntyneitä kasvihuonekaasupäästöjä massaa tai muuta tuoteyksikköä kohti, kohdentuen pelkästään ilmastopäästöihin. Terveydenhuollon hiilijalanjälki on Suomessa 5 % kansallisesta kokonaishiilijalanjäljestä ([Ilmaston ja sosiaali- ja terveyssektori, s. 42](#)). Suomen terveydenhuoltoalan hiilijalanjälki muodostuu Healthcare Without Harm (Global Road Map for Health Care Decarbonization) maakohtaisen raportin perusteella mm. kuljetuksista (18,9 %), alan liiketoimintapalveluista (16.1%), ostoenergiasta sis. sähkö- ja lämpö (13,1 %), ruokapalveluista (12.6 %), oman toiminnan paikallisista päästöistä (5,6 %) sekä terveydenhuollon tarvikkeista (5 %) .

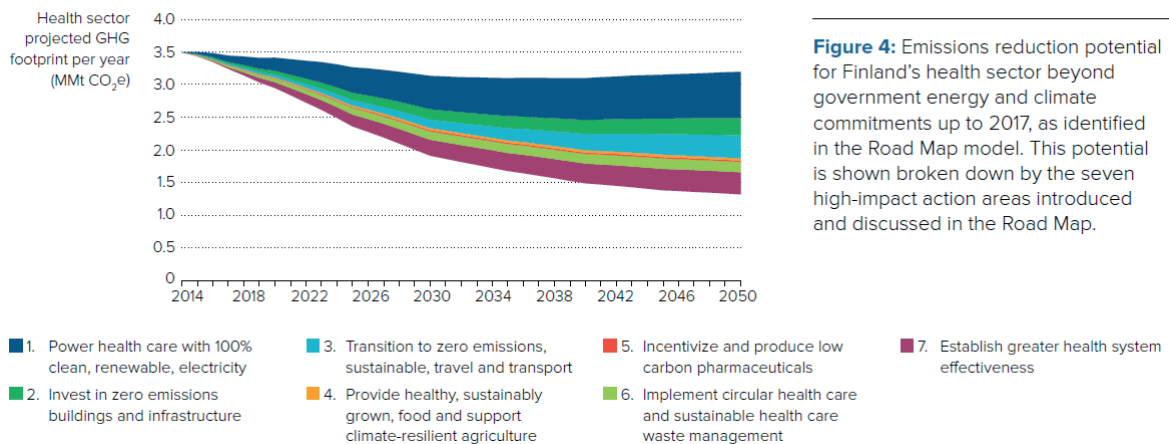
Kuvaaja: Suomen terveyden huollon hiilijalanjälki, lähde: [English - Finlandia \(healthcareclimateaction.org\)](#)

Merkittävimmän toimenpiteet terveydenhuoltoalalla ilmastopäästöjen vähentämiseksi

Health Care Without Harm -raportti listaa seitsemän toimenpidettä, joilla voitaisiin vähentää merkittävästi terveydenhuoltoalan ilmastopäästöjä:

- Terveydenhuollon sektori siirtyy 100 % uusiutuvan energian käyttöön
- Vihreä rakentaminen
- Siirtyminen vähähiiliseen liikkumiseen
- Kestävä ruokahuolto
- Vähähiilinen lääketeollisuus
- Kiertotalouden edistäminen
- Tehokkuuden parantaminen

Acting on emissions: Seven high-impact actions for health care decarbonization

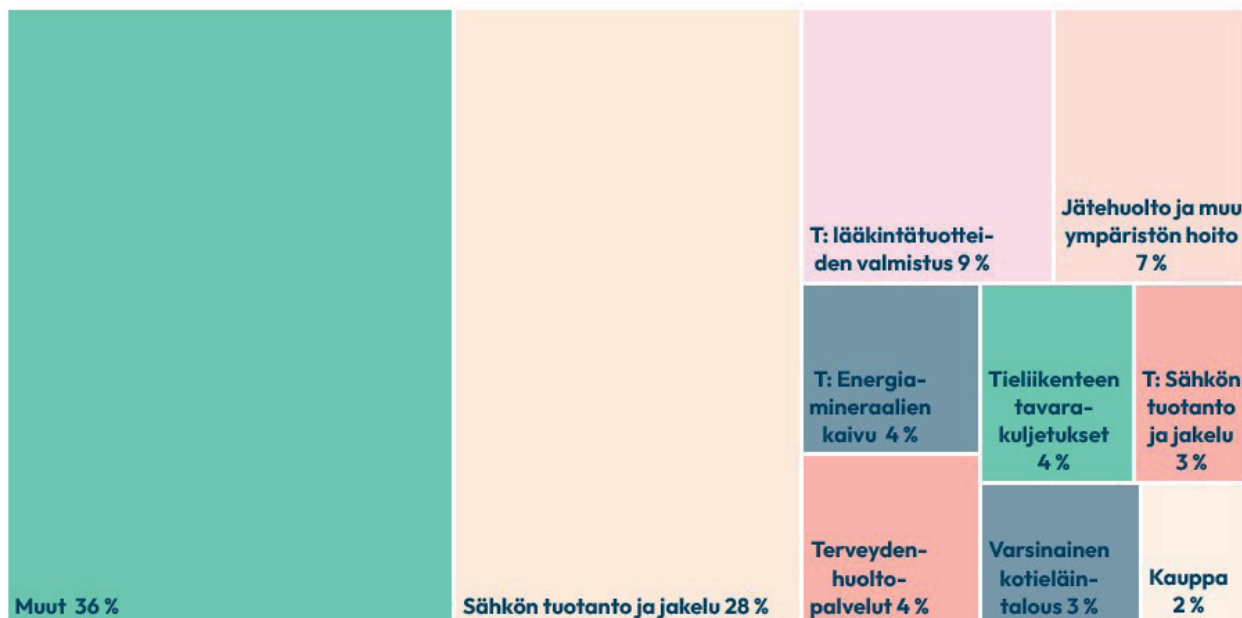

Kuva. Suomen terveydenhuoltoalan päästövähennyspotentiaalia hallituksen energia- ja ilmastositoumusten lisäksi vuoteen 2017 asti. Se sisältää seitsemän vaikuttavaa toimenpidettä, jotka on esitetty tiekartassa, jolla tavoitellaan terveydenhuollon hiilidioksidipäästöjen pienentämistä. Lähde: [English - Finlandia \(healthcareclimateaction.org\)](#)

Terveydenhuollon hankintojen ilmastovaikutukset

Suomessa terveydenhuollon ilmastopäästöistä 76 prosenttia syntyy paikallisesti ja neljännes hankintaketjujen kautta muualla kuin siinä maassa, missä terveydenhuollon toiminta tapahtuu. Toiminnan päästöjä voidaan vähentää myös tuotantoketjujen vähähiilisyttä kehittämällä. Alla oleva kuvaaja esittelee ilmastovaikutusintensiiteitin muodostumisen terveyssektorin eri päästölähteistä.

Terveydenhuoltopalveluiden ilmastomuutosvaikutus: 203 g CO₂ ekv/€

(T: tarkoittaa tuotua hyödykettä, jonka vaikutukset ovat ulkomailla.)

Lähde: Suomen kansantalouden materiaalivirtojen ympäristövaikutusten arviointi ENVIMAT-mallilla s. 74.

Suomen ympäristökeskuksen HILMI-hankkeessa puolestaan selvitettiin, miten eri ohjaukeinoja tulisi kehittää julkisissa hankinnoissa ympäristönäkökulmien huomioimiseksi.

Valtioneuvoston kanslian teettämän HILMI-hankkeen raportin mukaan julkisten hankintojen tuoteryhmät, jotka aiheuttavat suurimpia ympäristövaikutuksia ovat:

1. rakennusten energia,
2. rakentaminen,
3. matkustaminen sekä kuljetukset,
4. elintarvikkeet, ravitsemus- ja majoituspalvelut sekä
5. koneet, laitteet, kalusto.

Taulukko 1. Hankintamenojen kasvihuonekaasupäästöt, sisältäen valtion, kuntien ja kuntayhtymien päästöt vuonna 2015 (ENVIMAT-analyysi, Nissinen ja Savolainen, 2019) ja seurakuntien, vesi- ja viemärilaitosten ja yhtiöistojen HILMI-hankkeessa arvioidut päästöt.

Päästöt yhteensä [Mkg CO ₂ ekv]	Hankintamenoajat, joista osa yhdistettyjä*
~ 3000	RAKENNUSTEN ENERGIA
1247	lämmitys
1147	sähkö
632	rakennusten ja huoneistojen vuokrat
~ 2800	RAKENTAMINEN
900	talonrakennus ja -korjaukset
559	rakennusten ja alueiden rakentamis- ja kunnossapitopalvelut
1360	maa- ja vesirakentaminen ja korjaus- ja kunnossapitopalvelut
~ 1200	MATKUSTAMINEN, KULJETUKSET
736	matkustus- ja kuljetuspalvelut, kilometrikorvaukset
41	kuljetusvälineet (valmistus, ei sisällä polttoaineiden käyttöä)
402	poltto- ja voiteluaineet
~ 800	ELINTARVIKKEET, RAVITSEMUS- JA MAJOITUSPALVELUT
457	elintarvikkeet
326	ravitsemus- ja majoituspalvelut
~ 800	KONEET, LAITTEET, KALUSTO, ASEET, NAIDEN KORJAUS
503	muut koneet ja laitteet, kalusto ja kalusteet (myös vuokratut)
165	maanpuolustuskalusto, asejärjestelmät
109	koneiden, kaluston ja laitteiden rakentamis- ja kunnossapitopalvelut
~ 500	SIIVOUS JA PUHDISTUS
424	puhdistus- ja pesupalvelut
62	puhdistusaineet ja -tarvikkeet
~ 400	SEKALAISET AINEET JA TARVIKKEET
407	aineet, tarvikkeet, tavarat, materiaalit, rakennustarvikkeet
~ 400	LÄÄKKEET JA HOITOTARVIKKEET
~ 300	TOIMISTO-, ASIANLUNTUA-, JA TUTKIMUSPALVELUT
~ 140	ICT- JA TIETOLIIKENNEPALVELUT, ATK:N KÄYTTÖPALVELUT
~ 120	SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUT
~ 110	TOIMISTO- JA KOULUTARVIKKEET, PAINOTUOTTEET
~ 40	VAATTEISTO
~ 40	KOULUTUS-, KULTTUURI-, JA VIRKISTYSPALVELUT
~ 30	POSTI- JA KURIIRIPALVELUT
~ 20	PAINATUSPALVELUT, PAINATUKSET JA ILMOITUKSET
~ 15	VAKUUTUSPALVELUT
~ 5	TYÖTERVEYSPALVELUT
~ 5	KÄYTTÖOIKEUSMAKSUT JA PATENTTI- JA LISENSSIMAKSUT
~ 3	ILMOITUS-, MAINOS-, JA MARKKINOINTIPALVELUT
~ 3	VARTIOINTI- JA TURVALLISUUSPALVELUT
~ 2	PANKKIPALVELUT
< 1	JÄSENMAKSUT KOTIMAAHAN
~ 470	MUUT (ULKOPUOLISET) PALVELUT
~ 11204	YHTEENSÄ Mkg CO ₂ ekv

*Kursiivilla merkityt: lukuarvo on yhdistettyjen menolajien yhteenlaskettu arvo.

Parhaimmat mahdollisuudet vaikuttaa terveydenhuoltosektorin ilmastopäästöihin hankinnoilla, löytyvät siis rakentamisen ja kiinteistöjen, henkilö- ja tavarankuljetuspalveluista sekä ruokapalveluhankinnoista. Health care without harm (2021) -raportti ehdottaa globaalia etenemissuunnitelmaa hiilineutraaliin terveydenhuoltoon vuoteen 2050 mennessä. Sen mukaan terveydenhuoltoalan ilmastopäästöjen vähentämiseksi keskeisinä tavoitteina tulee olla fossiilisten polttoaineiden korvaaminen uusiutuvilla energialähteillä ja energiatehokkuuden parantaminen.

Keskeisimmät hankinnat ilmastopäästöjen vähentämisen näkökulmasta raportin mukaan ovat:

- Kiinteistöt ja niiden energiankäyttö, energiahankinnat
- Henkilö- ja tavarankuljetuspalvelut
- Ruokapalvelut
- Energiatehokkuusnäkökulma ja energialähteet huomioitava myös laitehankinnoissa
- Vettä säästävät siivouspalvelut
- Kiertotalousratkaisut ja jätteiden ohjaaminen uusiokäyttöön/kierrätykseen

Sairaanhoitopiirien näkemys strategisesti keskeisistä vastuullisuustavoitteista

Vastuullisuustavoitteiden priorisointi yhteistyössä sairaanhoitopiirien kanssa

Sairaanhoitopiirien vaikuttavuustavoitteita hankinnoille priorisoitiin Sairaanhoitopiirien vastuullisten hankintojen kehittäjäryhmässä 7.10.2021 järjestetyssä työpajassa. Priorisointi toteutettiin terveydenhuoltosektorin ympäristövaikutuksia koskevan taustatiedon, sairaanhoitopiirien omien strategisten tavoitteiden ja sekä niiden hankintavolyymeihin pohjautuvan tiedon avulla. Priorisoinnin taustalla oli ajatus, että yhteisten tavoitteiden pohjalta voidaan tuottaa yhteisiä vastuullisuuskriteereitä, joilla puolestaan voidaan kannustaa markkinaa tarjoamaan vastuullisempia tuotteita ja palveluita.

Työpajaan osallistuivat seuraavat sairaanhoitopiirit: HUS, Tampere, LSHP, EPSHP, PPSHP, Tuomilogistiikka, Sansia, EKSOTE, Satasairaala, Soite, Kuh, TYKS, Joensuu, KSSHHP ja Siunsaote.

Sairaanhoitopiireille tärkeät vastuullisuustavoitteet

Työpajassa keskeisimmiksi vastuullisuustavoitteiksi sairaanhoitopiirien näkökulmasta nostettiin:

1. Ilmastopäästöjen vähentäminen
2. Jätteiden vähentäminen ja kierrätyksen lisääminen
3. Kemikaalien ja haitallisten aineiden vähentäminen

Lisäksi listattiin muutamia muita vastuullisuustyön näkökulmasta sairaanhoitopiireille keskeisiä tavoitteita:

- Työntekijöiden oikeudet ja työturvallisuus
- Vaikeasti työllistyvien työllistäminen
- Luonnon monimuotoisuuden lisääminen
- Kestävän ruokajärjestelmän edistäminen

Käytännössä jokainen hyvinvointialue tekee itsenäisesti omat hankintastrategiat ja -linjaukset, joita voidaan peilata sairaanhoitopiirien kansallisessa yhteistyössä tunnistettuihin merkittävimpiin vastuullisuustavoitteisiin. Kestävien hankintojen edistämiseksi on avainasemassa niiden strategisen tärkeyden ymmärtäminen. Vastuullisuuden priorisointi voi vaatia muutoksia hankintakulttuuriin ja asetettujen tavoitteiden huomioimista

resurssi- ja budjettisuunnittelussa. Johdon tuki mahdollistaa kestävyyden huomioivan strategian ja sen toiminnallistamisen onnistumisen. Vaikuttavuuden kannalta yllä mainitut vastuullisuustavoitteet ovat olennaisia ja niitä kannattaa painottaa.

Vastuullisuustavoitteita tukevat hankintakriteerit

Olemassa olevan hankinta- ja vastuullisuustiedon pohjalta tunnistettiin keskeisiä tuote- ja hankintakategorioita sekä hankintakriteereitä, joilla voidaan edistää terveydenhuollon kestävää kehitystä hankinnoilla. Hankintakriteerit auttavat vastuullisuustavoitteiden käytäntöön viennissä ja vaikutustavoitteiden saavuttamisessa. Osa tässä ehdotetuista kriteereistä löytyy Sairaanhoidopiirien opas vastuullisiin hankintoihin julkaisusta, joka laadittiin aiemmin vuosina 2021–2022 yhteistyössä 14 sairaanhoidopiirin kanssa.

Kriteerit on jaettu neljää eri tavoitetta edistävään ryhmään, ja kunkin tavoitteen osalta on poimittu raportin läpikäytyyn taustatietoon pohjautuen ne tuoteryhmät, jotka ovat kyseisen tavoitteen näkökulmasta relevanteimmat.

Vastuullisuustavoitteiden näkökulmasta keskeisimmät tuoteryhmät

Vastuullisuuskriteereitä kannattaa asettaa niiden tuoteryhmien hankinnoille, joilla on suurin vaikutus haluttuun vastuullisuustavoitteeseen ja jotka ovat volyymiltään suuria. Esimerkiksi ilmastopäästöjen vähentämisen näkökulmasta tuoteryhmät, joilla on tutkitusti suurimmat vaikutukset sairaanhoidopiirien ilmastopäästöihin ovat sähkön ja lämmön hankinta, rakentaminen, henkilö- ja tavarankuljetuspalvelut, ruokapalvelut ja asumispalvelut. Jätteiden vähentämisen ja kierrätyksen lisäämisen näkökulmasta merkittäviä tuoteryhmiä ovat suojaus- ja sidontatarvikkeet, ruokapalvelut, tekstiilihankinnat, huonekalut ja ICT -laitteet. Suojaus ja sidontatarvikkeiden sekä tekstiilihankintojen osalta tulisi pyrkiä lisäämään kierrätettyjen kuitujen osuutta ja tuotteiden kierrätettävyyttä. Ruokapalveluissa ruokahävikin vähentäminen on tärkeä tavoite. ICT ja huonekaluhankinnoissa tuotteiden elinkaaren pidentäminen on keskeinen keino vähentää jätettä ja toisaalta uusien tuotteiden valmistuksen vaatimia luonnonvaroja. Erilaiset hallinnointipalvelut ja leasing auttavat laitteiden ja huonekalujen kierrättämisessä eri yksiköiden välillä ja pidentävät tuotteiden elinkaarta. Myös julkiseen rakentamiseen sisältyy suuri kiertotalouden vaikutuspotentiali.

Ilmastopäästöjen vähentäminen	Jätteiden vähentäminen ja kierrätyksen lisääminen	Kemikaalien ja haitallisten aineiden vähentäminen	Sosiaalinen vastuullisuus
<ul style="list-style-type: none">• Sähkön ja lämmön hankinnat• Rakentaminen• Asumispalvelut• Henkilö- ja tavarankuljetuspalvelut• Henkilöautot• Laitehankinnat• Ruokapalvelut	<ul style="list-style-type: none">• Suojaus- ja sidontatarvikkeet• Ruokapalvelut (ruokahävikki)• Huonekalut (kiertotalousratkaisut)• Tekstiilihankinnat• Pakkausmateriaalien lajittelu ja kierrätys (liittyen moniin hankintoihin)• ICT ja mobiililaitteet• Asumispalvelut	<ul style="list-style-type: none">• Siivouspalvelut• Tutkimuskäsineet (PVC)• Ympäristömerkinnän kriteerien käyttö tuoteryhmissä joille merkittyjä tuotteita saatavilla• Laboratoriokemikaalit ja laitteet• Muoviset hoitotarvikkeet	<ul style="list-style-type: none">• Asumispalvelut• Siivouspalvelut• Ruokapalvelut• Kuljetuspalvelut

Kemikaalien ja haitallisten aineiden vähentämisessä huomio tulisi kiinnittää siivouspalveluihin, muovisiin hoitotarvikkeisiin, laboratoriokemikaaleihin ja laitteisiin ja PVC:n käytön vähentämiseen mm. tutkimuskäsineissä. Myös ympäristömerkittyjen tuotteiden kemikaalikuormitus on verrokkituotteita pienempi, joten ympäristömerkkiä tai vastaavia kriteereitä kannattaa edellyttää niissä tuoteryhmissä, joissa merkittyjä tuotteita on saatavilla. Riskianalyysillä voidaan kartoittaa toimitusketjun ongelmakohtat, priorisoida ja luoda perusta tehokkaille toi-

menpiteille. Tuotantomaa itsessään voi muodostaa riskitekijän, mutta riskien esiintyvyys voi vaihdella huomattavasti maan sisällä. Sosiaalisen vastuun toteutumisen näkökulmasta kannattaa listata riskituotteita ja/tai riskimaita (esimerkiksi OECD -riskimaalistaus ja vuonna 2023 arvioidut maat), joissa hankittujen tuotteiden tuotannossa voi tyypillisesti esiintyä väärinkäytöksiä työturvallisuudessa, työntekijöiden oikeuksissa ja palkkauksessa. Riskien arvioinnissa on syytä kiinnittää huomiota myös muihin olennaisiin näkökohtiin, kuten terveydelle tai ympäristölle vaarallisten aineiden käyttöön tuotannossa. Yllättävät tapahtumat, kuten erilaiset alueelliset kriisit tulee aina huomioida riskiarviointia tehdessä.

Sosiaalisen vastuun kysymykset liittyvät myös palveluhankintoihin. Esimerkiksi heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistäminen on mahdollista monessa palveluhankinnassa. Toisaalta on myös palvelualoja, joilla on kohonnut riski työperäiseen hyväksikäyttöön.

Tilajalla on oikeus tarkastaa toimittajan toimintaa velvoitteiden noudattamisen seurantaan varten. Tarkastus voidaan ulottaa myös alihankkijaan, esim. tuotantolaitokseen, ja toimittajalla on myötävaikutusvelvollisuus tähän. Tarkastusmenetelmiä ovat; itsearviointilomake, mahdolliset tilaajan vaatimat muut selvitykset, muu tilaajan tekemä tarkastus ja auditointi kolmannen, riippumattoman tahon tekemänä.

Lue lisää: [Vastuullisuuden vähimmäisvelvoitteet –liite \(Code of Conduct\) ja sen käyttäminen julkisissa hankinnoissa](#)

Vastuullisuuskriteerit hyväntoimialueiden hankintoihin

Seuraavien taulukoihin on listattu eri ympäristötavoitteiden näkökulmasta vaikuttavia tuoteryhmäkohtaisia kriteereitä hankinnoissa sovellettaviksi. Kriteereitä ei kuitenkaan tule sellaisenaan kopioida tarjouspyyntöihin vaan uusia kriteereitä käytettäessä kannattaa varmistaa markkinavuoropuhelulla tai tietopyynnöllä, että kriteerit täyttäviä tuotteita ja palveluntarjoajia on markkinoilla.

Vähähiilisyttä vauhdittavat kriteerit

Sähkön hankinta - Uusiutuvan energian osuuden kasvattaminen	Henkilö- ja tavarakuljetus- palvelut	Uudis- ja korjausrakentaminen	Kiinteistö-, kunnossapito- ja asumispalvelut	Laitehankinnat	Ruokapalvelut (voi sisältyä myös asumispalveluihin)
<ul style="list-style-type: none">Vähintään 50 prosenttia hankitusta sähköstä on oltava peräisin uusiutuvista energialähteistä, sellaisenaan kuin ne on määritelty direktiivissä 2009/28/EY. Tarjouksen tekijän on ilmoitettava, mikä osuus sähköstä on peräisin uusiutuvista energialähteistä.Lisäpisteitä voidaan antaa, mikäli UE osuus ylittää tarjouksessa määritellyn minimivaatimuksen.	<ul style="list-style-type: none">Henkilö- ja pakettiautoissa EURO 6, Kuorma-autoissa ja busseissa EURO VI.Puhtaiden ajoneuvojen direktiivi tuli voimaan 2.8.2021, koskee uusia kilpailutuksia omien ajoneuvohankintojen osalta.Vaihtoehtoiset käyttövoimat: Vähintään XX % henkilö- ja pakettiautoissa sähkö.Kuorma-autoihin ja busseihin vaatimukseksi sähkö, biokaasu tai HVO diesel.Taloudellinen ajotapa ja ajoharjoittelu: Tarjoajan palvelua toteuttavat kuljettajat ovat suorittaneet viimeisen XX vuoden aikana tai suorittavat sopimuskauden aikana taloudellisen ajotavan ja ajoharjoittelun koulutuksen.	<ul style="list-style-type: none">Rakennuksen vähähiilisuuden arviointimenetelmä 2021 ollut lausunnolla (27.8.21 asti). Siinä on laskentamenetelmä sekä päästötietokanta koottuna. Arviointimenetelmä on keskeinen osa tulevaisuuden säädoshojasta: Menetelmä on tarkoitettu käytettäväksi uudisrakennusten ja laajamittaisten korjausten hiilijalanjäljen ja hiilikädenjäljen arviointiin. Vähähiilisyys eniten vaikuttavat tekijät:<ul style="list-style-type: none">PäälämmitysjärjestelmäEnergiatehokkuusRakennusmateriaalitHuomioitava lisäsi maanmuokkaustyöt ja päästötön työmaa.Korjausrakentamisen kriteerit Joutsemerkki.Soveltuvia oppaita ovat mm. Vihreän julkisen rakentamisen hankintaoppas, Vähähiilinen rakentamisen hankintakriteerit, Kiertotalous julkisissa purkuhankkeissa hankintaoppas, Kiertotalouskriteerit rakennetun ympäristön hankkeille.	<ul style="list-style-type: none">Asumispalveluiden kilpailuksen yhteydessä palvelun tuottajalta pyydetään kuvausta ympäristö-suunnitelmasta josta selkiytyy, miten palvelutalossa tai asumispalveluyksikössä seurataan veden ja energiankulutusta ja mitä toimenpiteitä tehdään niiden vähentämiseksi ja energiatehokkuuden parantamiseksi.	<ul style="list-style-type: none">Tarjoajaa pyydetään toimittamaan laitteiden energiankulutustiedot.Laatupisteitä voidaan antaa energiatehokkaammille laitteille.Kriteerin käytössä huomioitava, että sen käyttö ei ole mielekasta erityisen vähän energiaa kuluttavien tai jo erityisen energiatehokkaiden tuotteiden kohdalla (esim puhelit, led-lamput, jne)Sairaanhoitopiireittäin olisi hyvä määritellä oman toiminnan kannalta erityisen paljon energiaa kuluttavat laitteet tai laitteet, joita on volyyminmääräisesti erittäin paljon ja joiden energiatehokkuudessa on merkittäviä eroja.Kuvantamislaitteet	<ul style="list-style-type: none">Reseptikehitys, jonka avulla voidaan vähentää ilmastopäästöjä. Tämä voi käytännössä tarkoittaa esimerkiksi hybridiresseptiä, joissa käytetään useaa erilaista proteiiniä lähdettä.Tehokkainta on korvata punaista lihaa muilla proteiiniä sisältävillä. Esimerkiksi naudanlihaa voidaan vähentää ja korvata sitä kala ja broilerilihaa tai vaihtamalla naudan jauhelihaa broilerin ja naudanlihan sekoitukseen sekä kasvi-proteiini- valmisteiden ja naudanlihan sekoitukseen.Katso tarkemmin Vastuullisten ruokapalveluiden hankintaoppas, MMM 12/2022Kuvaus ympäristösuunnitelmasta

Kiertotaloutta ja jätteiden vähentämistä vauhdittavat kriteerit

Kiertotalouden ja jätteiden vähentämisen näkökulmasta on tärkeää pyrkiä pidentämään tuotteiden käyttöikä ja koko elinkaarta. Näin kulutetaan vähemmän ja tuotetaan vähemmän jätettä. Tavoitteena on myös lisätä uusiomateriaalien hyödyntämistä. Se voi tarkoittaa kokonaisten osien hyödyntämistä tai vanhasta tuotteesta puretun tai erotellun raaka-aineen hyödyntämistä uusien tuotteiden valmistuksessa. Lisäksi voidaan pyrkiä vähentämään materiaalin määrää tuotteessa tai pakkauksessa. Myös tuotteen ja pakkauksen kierrätettävyyden varmistaminen (ja kierrätys) on tärkeä osa jätteiden vähentämistä.

Pakkausmateriaalien osalta tavoitteena on yleensä pakkausmateriaalien minimointi ja mahdollisimman suuri kierrätetyn tai uusiomateriaalin osuus pakkausmateriaaleissa. Tekstiilihankinnoissa kannattaa tavoitella kierrätetyn tekstiilikuidun mahdollisimman suurta osuutta tekstiilin kestävyysvaatimuksia unohtamatta. Myös suojaus- ja sidontatarvikkeissa tavoitteena on kierrätettyjen kuitujen osuuden lisääminen. Ruokapalveluissa jätteen vähentämisen näkökulmasta ruokahävikin vähentäminen nousee keskiöön. Sopimusehdoissa voidaan edellyttää ruokahävikin mittaamista ja asettaa vähentämistavoite, vara-aterioissa voidaan edellyttää tuotteilta pidempiaikaista säilyvyyttä. Huonekalujen osalta tavoitteena on käyttöiän pidentäminen. Tämä voi tapahtua esimerkiksi inventointipalveluita käyttämällä (huonekalujen kierrätys organisaation sisällä), pidempää takuuaikaa vaatimalla, korjattavuutta edellyttämällä ja käytettyjä huonekaluja hankkimalla, mikäli niitä on saatavilla. Yhtä lailla elektroniikkaromun vähentämiseksi keskeinen toimenpide on ICT- ja muiden sähkölaitteiden käyttöiän pidentäminen sekä käytettyjen laitteiden kierrätyksen asianmukaisuudesta varmistuminen. Jätehuollon palvelut ovat relevantimpia ilmastopäästöjen vähentämisen kuin jätteiden synnyn tai kiertotalouden mahdollistamisen kannalta. Jätehuollon kuljetuskaluston päästövaatimukset ja älyjärjestelmät, joilla voidaan optimoida jätekuljetusten tarve, vähentävät ennen kaikkea jätekuljetusten CO2 päästöjä. Jätelainsäädännön keskeisenä tavoitteena on vähentää jätteen määrää ja lisätä uudelleenkäyttöä ja kierrätystä. Tämä jätehuollon hierarkia on kirjattu Suomen jätelakiin (646/2011) jätehuollon etusijajärjestyksenä, jota tulee noudattaa kaikessa toiminnassa mahdollisuuksien mukaan. Jäteasetus, pakkausjäteasetus ja muut jätelakia täydentävät asetusmuutokset tulivat voimaan 1.12.2021.

Suojaus- ja sidontatarvikkeet	Pakkaus ja -materiaalit	Ruokapalvelut	Tekstiilit	Huonekalut	ICT -laitteet
<ul style="list-style-type: none"> Sairaanhoidopiirien opas vastuullisiin hankintoihin. Kohta A. Suojaus- ja sidontatarvikkeet. Kierrätysraaka-aineet: Tarjoajan on ilmoitettava painoprosentteina, kuinka suuri osa tuotteesta on valmistettu kierrätetyistä raaka-aineista. Huom: Vaatimuksen sovellettavuus harkittava tuoferyhmäkohtaisesti esimerkiksi puhtausvaatimuksen huomioiden. 	<ul style="list-style-type: none"> Tuotteen toimitus hygieenisyyksivaatimus et huomioiden mahdollisimman vähän pakattuna. Pakkausmateriaalien tulee olla valmistettu helposti kierrätettävistä materiaaleista ja/tai uusiutuvista lähteistä peräisin olevista materiaaleista tai niiden tulee olla useaan kertaan käytettäviä. Tuottajavastuun vaatimus. Kierrätyskelpoisen muovin käyttäminen pakkausissa PP, PE, PET Kierrätysmerkinnällä olevien pakkauksien suosiminen Ei suositeltavat: Klooripitoiset muovit, PVC, ftalaatit, laminaatit, materiaaliyhdistelmät joissa muovia ja esimerkiksi paperia. 	<ul style="list-style-type: none"> Ruokapalvelutoimittajilta edellytetään ruokahävikin seuranta. Vähimmäisvaatimus tai vertailuperuste Kiinnitä huomio asiakasmääräarvion oikeellisuuteen. Edellytää ruokapalvelutuottajalta MMM:n Vastuullisten ruokapalveluiden hankintaoppaan liitteen 1 vastuullisuussuunnitelman täyttämistä ja käytä sitä pisteytyskriteerinä. Ruokapalvelusopimuksen kannattaa kirjata ruokahävikin seurantakäytännöt ja konkreettiset hävikin vähentämistavoitteet. Sairaalan vararuokateriat kts pidempi ohje **: Vara-aterioiden tulee olla yksittäispakattuja, kotiruokatyyppisiä aterioita. Vararuoka pitää pakata niin, että sillä on säilyvyyttä yli viisi päivää. 	<ul style="list-style-type: none"> Sairaanhoidopiirien opas vastuullisiin hankintoihin. Kohta A. Tekstiilituotteet. Luotettavien kolmansien osapuolien myöntämien sertifiointien hyödyntäminen Code of Conduct Vaatimus vastuulliset raaka-aineet: Reilun kaupan puuvilla, -hamppu ja -pellava, kierrätyskuidut sekä puupohjaiset muuntokuidut. Turvallisuuden osalta erityishuomiota tulee kiinnittää haitallisiin kemikaaleihin ja jätevesien puhdistusprosessiin, toimii vaatteiden elinkaaren pidentämiseksi tai kierrätyksen parantamiseksi. 	<ul style="list-style-type: none"> Sairaanhoidopiirien opas vastuullisiin hankintoihin. Kohta A. Sairaalakalusteet sekä Kohta D. Huonekalut. Takuu: Tarjoajan tulee tarjota vähintään kolmen (tiukempana vaatimuksena viiden) vuoden takuu, joka astuu voimaan tuotteen toimituspäivänä. (täsmennykset **) Jokaisesta minimivaatimuksen ylittävästä ylimääräisestä takuuvuodesta ja palvelusopimuksesta myönnetään maksimissaan X lisäpäivää. Jos tarjoajan valikoimissa on kierrätyskalusteita, on niitä tarjottava asiakkaalle ensisijaisena vaihtoehtona suhteessa uuden kalusteen hankintaan. 	<ul style="list-style-type: none"> Edellytää toimittajalta kuvausta siitä, miten laitteista otetaan talteen arvokkaat raaka-aineet tai miten laitteet käsitellään uudelleen käytön mahdollistamiseksi. Leasing palveluita käyttämällä varmistut, että laitteet palautuvat kiertoon kun niillä vielä on käyttöarvoa. Selvitä, mille käyttäjäryhmille soveltuu käytetyt laitteet - > ICT politiikka. Vähimmäisvaatimuksena X osa hankituista ICT laitteista on käytettyjä. Edellytää, että x prosentilla hankituista laitteista on TCO sertifikaatti sopimuskauden aikana. Sairaanhoidopiirien opas kohta B. Tietotekniikkalaitteet ja matkpuhelimet ja sanelimet.

Haitallisten aineiden ja kemikaalien käyttöä vähentävät kriteerit

Tietojen toimittaminen EU:n jätedirektiivin mukaisesti on varmistettu Suomessa kemikaalilain muutoksella (2021). Kansallinen lainsäädäntö edellyttää, että tuotteiden toimittaja ilmoittaa esineiden erityistä huolta aiheuttavat (SVHC)-aineet tietokantaan. Ympäristömerkkien käyttö on hyvä tapa varmistua tuotteen mahdollisimman pienestä kemikaalikuormituksesta. Ympäristömerkki voidaan huomioida julkisessa hankinnassa käytännössä kahdella tavalla:

- A. vähimmäisvaatimuksena hankinnan kohteen kuvauksessa tai
- B. lisäpisteinä laatuvertailussa.

Ympäristömerkin kuten Joutsenmerkin edellyttäminen on helppoa muun muassa siivoustarvikkeilta, pehmopapereilta, painotuotteilta sekä hygieniatuotteilta.

Lue, miten Helsingin kaupunki hyödyntää ympäristömerkkiä hankinnoissa. [Ympäristömerkkien ja Helsingin kaupungin yhteistyö ammentaa inspiraatiota Kööpenhaminasta - hankintakriteerinä käytetään ympäristömerkkiä aina kun se on mahdollista.](#)

Haitallisia aineita koskevat erillisvaatimukset

Haitallisia aineita koskevien vaatimusten osalta on tärkeää, että toimittaja voi pyydettyään toimittaa tuoteselosteen tai muun asiakirjan, josta käy ilmi, että vaatimus täyttyy. Tarjoajalla tulee olla käytännöt tiedon hallintaan ja seurantaan tarjottavien tuotteiden sisältämistä ympäristölle ja terveydelle haitallisten aineista. Voimassa oleva tiedot löytyvät ECHA:n sivuilta. Sairaanhoidopiirien hankinnoissa tulisi huomioida SVHC-aineiden kieltäminen, sekä muiden tuoteryhmäkohtaisten haitallisten kemikaalien vähentäminen hankintojen kautta. Kriteerin todentamiseksi on tärkeää tarkastella myös, miten tarjoaja täyttää vaatimukset haitallisiin aineisiin liittyvästä tiedonhallinnasta sekä valvoo toimitusketjua. Siivouspalveluissa kemikaalikuormitusta voidaan vähentää lisäämällä ympäristömerkittyjen tuotteiden määrää tai vaatimalla palveluntuottajalta ympäristömerkittyjen tuotteiden käyttämistä. Muovisilta hoitotarvikkeilta voidaan edellyttää, että ne eivät saa sisältää SVHC-aineita, lyijyä, kadmiumia, elohopeaa, kuudenarvoista kromia tai sen yhdisteitä, eikä orgaanisia tinayhdisteitä yli 0,1 painoprosenttia muovimateriaalin painosta, eikä luonnonkumilateksia. Tutkimuskäsineiltä voi edellyttää, että ne eivät sisällä PVC:tä. Suojaus ja sidontatarvikkeissa turvallisuuden perustaso täyttyy, kun tuote ei sisällä SVHC-aineita eikä lisäaineita/kemikaaleja, jotka ovat luokiteltu allergeenisiksi tai herkistäviksi, luonnonkumilateksi-kielletään ja lopputuotteet eivät sisällä alkyylifenolietoksylaatteja yli 100 mg/kg tuotetta. Lisäksi ftalaattia ei saa olla yli 0,1 painoprosenttia kussakin tuotteen komponentissa, ja lopputuotteessa < 1 %.

Siivouspalvelut	Muoviset hoitotarvikkeet	Tutkimuskäsineet	Suojaus- ja sidontatarvikkeet
<ul style="list-style-type: none">Yrityksellä tulee olla selkeä ja helpotajuinen ohjeistus henkilökunnalle koskien kemiallisten tuotteiden annostelua ja käyttöä sopimuskohteessa. Todentaminen toimittajan kirjallinen selvitys ohjeistuksesta.Puhdistustuotteiden osalta vaaditaan tyyppi 1 ympäristömerkittyjä tuotteita. Todentamisen vaatimuksena on selvitys, josta ilmenee vaatimusten täyttyminen.	<ul style="list-style-type: none">Sairaanhoidopiirien opas vastuullisiin hankintoihin. Kohta A. Muoviset hoitotarvikkeet.Todentaminen: tarvittavien selvitysten toimittaminen sekä kuvaukset tiedonhallinnasta.Vähimmäisvaatimuksina kielletään/rajoitetaan: SVHC-aineet, erikseen mainitut metallit sekä luonnonkumilateksiEdelläkävijätasolla kielletään/rajoitetaan: Ftalaatit, halogenoidut muovit, Bisfenoli A, PVC	<ul style="list-style-type: none">Vaatimuksena sosiaalisen vastuun auditointiraportti tuotteiden valmistuslaitoksista. Lisäksi Code of Conduct-sopimusliite.PVC -kielto.Innovatiiviset vaihtoehdot vinyyli-, lateksi- ja nitrililäkäsineille esimerkiksi hybridi polymateriaali.	<ul style="list-style-type: none">Sairaanhoidopiirien opas vastuullisiin hankintoihin. Kohta A. Suojaus- ja sidontatarvikkeet.Todentaminen: tarvittavien selvitysten toimittaminen sekä kuvaukset tiedonhallinnasta.Vähimmäisvaatimuksina: SVHC-aineet, lisäaineet, luonnonkumilateksi, alkyylifenoli-etoksylaatit, ftalaatit, PVC, formaldehydi (tekstiileissä), hopea, lanoliini, antibiootit ja antimikrobiset aineet.

Sosiaalisen vastuun kriteerit ja keskeiset hankintakategoriat

Työntekijöiden oikeudet ja työturvallisuus

Terveydenhuoltosektorin hankintoihin sisältyy paljon niin sanottua riskimaahankintaa. Tällä tarkoitetaan hankintaa maista, joissa on kohonnut riski erilaisille ihmisoikeusrikkomuksille ja työelämän perusoikeuksien vastaiselle toiminnalle. Tällaisia tuoteryhmiä ovat erityisesti monet kertakäyttöiset tarvikkeet, tutkimuskäsineet, instrumentit, suojauksen ja peittelyn tarvikkeet ja ICT-laitteet. Näissä hankinnoissa lähtökohtana on, että tiedetään tuotteiden valmistuspaikat ja edellytetään vastuullisuuden vähimmäisvelvoitteiden toteutumista koko hankintaketjussa. Hankinta-Suomi-yhteistyössä on laadittu vastuullisuuden vähimmäisvelvoitteet (Code of Conduct), jotka ovat tarkoitettu lisättäväksi osaksi hankintasopimusta. Tällöin toimittajalta edellytetään sitoutumista siihen, että tuotteen valmistus tapahtuu olosuhteissa, jotka ovat eettisten toimintaohjeiden mukaisia.

[Tutustu valtionvarainministeriön laatimiin vastuullisuuden vähimmäisvelvoitteisiin \(Code of Conduct\), valtionvarainministeriö 2021.](#)

Ladattavat dokumentit:

- Vastuullisuuden vähimmäisvelvoitteet, Code of Conduct sekä ohjeistus
- Code of Conductiin liittyvät sopimusehdot
- Itsearviointilomake

Työntekijöiden oikeuksien toteutumisessa on tietyillä toimialoilla ongelmia myös Suomessa. Tällöin puhutaan työperäisestä hyväksikäytöstä. Riskialoja tällaiselle hyväksikäytölle ovat mm. ravintola, siivous ja rakennusalat.

Ladattavat dokumentit:

- [Heunin opas](#)

Vaikeasti työllistyvien työllistäminen

Sosiaalisella vastuullisuudella tarkoitetaan myös sellaista yhteiskunnallista vastuullisuutta, jossa hankinnan tavoitteena on heikommassa työmarkkina-asemassa olevan henkilön työllistäminen tai oppisopimuspaikka. Hankinnoilla työllistämiseen liittyen on julkaistu useita oppaita:

- [Keinon hankinnoilla työllistämisen opas](#)
- [Työllistymisen vauhdittaminen julkisilla hankinnoilla](#)

Valmiita kriteereitä sovellettavaksi:

- [Sairaanhoidopiirien opas vastuullisiin hankintoihin 2020](#)
- [Sairaanhoidopiirien hankinnat –kehittäjäryhmä](#)
- [EU green public criteria](#)
- [Ruotsin hankintaviranomaisen kriteeripankki](#)
- [Norjan hankintaviranomaisen kriteeripankki](#)
- [Siivous ja puhtauskemiaalien green deal hankintakriteerit](#)
- [Hankintayksiköille laaditut vastuullisuuden vähimmäisvelvoitteet 2021. Valtiovarainministeriö.](#)
- [Vastuullisten ruokapalveluiden hankintaopas \(valtioneuvosto.fi\)](#)
- [Vihreä julkinen rakentaminen - Hankintaopas](#)
- [Vähähiilisen rakentamisen hankintakriteerit](#)
- [Kiertotalous julkisissa purkuhankkeissa: Hankintaopas](#)
- [Kiertotalouskriteerit rakennetun ympäristön hankkeille, FiGBC](#)
- [Rakentamisen kriteerit Joutsenmerkki](#)

Askelmerkkejä hyvinvointialueiden hankintojen vastuullisuustavoitteiden ja -kriteerien priorisointiin

Tässä raportissa on esitelty sairaanhoitopiirien yhdessä linjaamien vastuullisuustavoitteiden näkökulmasta keskeisiä hankintakategorioita ja tavoitteita edistäviä vastuullisuuskriteereitä.

Alla on pähkinänkuoressa kuvattu periaatteet, joilla hyvinvointialueiden hankintojen vastuullisuutta kannattaa johtaa. Näin varmistutaan, että hankinnoilla pystytään viemään tehokkaasti käytäntöön hyvinvointialueiden vastuullisuustavoitteita.

1. Tunnista oman sairaanhoitopiirin tai hyvinvointialueen strategian mukaiset vastuullisuustavoitteet.
2. Tunnista oman organisaation tavoitteisiin eniten vaikuttavat tuoteryhmät tai hyödynnä yhdessä sairaanhoitopiirien kanssa tunnistettuja ja aiemmillä sivuilla esiteltyä merkittävimpien tuote- tai palveluhankintojen listausta.
3. Laadi vastuullisen hankinnan ohjeet ja sovelta vastuullisuuskriteereitä tavoitteiden kannalta priorisoiduissa tuoteryhmissä. Nimeä vastuuhenkilöt.
4. Edellytä vastuullisuuskriteerien käyttöä myös alihankkijoilta.
5. Aseta seurattavat mittarit hankintojen vastuullisuustavoitteille (esimerkiksi ruokahävikin vähentyminen, uusiutuvan energian osuus käytetystä energiasta, hankittujen tuoteryhmien määrä, joilla ympäristömerkki jne.)
6. Seuraa tavoitteiden toteutumista priorisoiduissa tuoteryhmissä sopimusaikana.

Lähteet ja lisätietoa

[Keino, Sairaanhoidopiirien opas vastuullisiin hankintoihin](#)

www.hankintakeino.fi

[Näin toteutat ennakoivan markkinavuoropuhelun. Motiva](#)

[Ympäristömerkkien ja Helsingin kaupungin yhteistyö](#)

[Hankinta-suomi](#)

[Agenda2030 - Kestävä kehitys \(kestavakehitys.fi\)](#)

[Kestävän kehityksen kortit.indd \(ykliitto.fi\)](#)

[Uusi suunta : Ehdotus kiertotalouden strategiseksi ohjelmaksi](#)

[Ilmastomuutos ja sosiaali- ja terveyssektori, 2020](#)

[Hiili- ja ympäristöjalanjälki hankinnoissa : lainsäädäntö ja mittaaminen \(HILMI\)](#)

[Vähähiilisten hankintojen pelikirja](#)

[Hanki ja työllistä -opas](#)

[Työllistämisehto hankinnoissa](#)

[TEM - Työllistämisen vauhdittaminen](#)

[HUS logistiikan vastuullisuus-raportti](#)

[HUS ilmastotiekartta 06/2022](#)

[Eheä yhteiskunta ja kestävä hyvinvointi Sosiaali- ja terveysministeriön tulevaisuus katsaus](#)

[Noharm Europe](#)

[Strategic procurement in European healthcare](#)

[Global Road Map for Health Care Decarbonization](#)

[Hankintoja ohjaavan strategiaprosessin vaiheet ja sisällöt](#)

[Hankinnan vaikuttavuus ja vaikutukset - ennakoarvioinnin opas](#)

[Hankintoja ohjaavan strategian vaikuttavuuden mittarit](#)

[Mikä innovatiivinen hankinta?](#)

[Laki puhtaista ajoneuvoista, Kuntaliitto](#)

[Kemikaalit julkisissa hankinnoissa -itseopiskelumateriaali](#)

[Kemikaaliviisaat julkiset hankinnat -opas kunnille](#)

[REACH- asetus tutuksi, ECHA](#)

[Markkinakartoitusopas, KEINO-osaamiskeskus](#)

[Hankinnan markkinakartoitus ja hankintalaki](#)

[Terveystalouden ympäristövastuu, Larissa Niemi 2020](#)

[Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta : Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa](#)

[Suomen kansantalouden materiaalivirtojen ympäristövaikutusten arviointi ENVIMAT-mallilla](#)

[Suomen julkisten hankintojen tilannekuva 2020](#)

[ARUP healthcare climate footprint](#)

[Worldbank Climate smart healthcare](#)

[WHO guidance for climate resilient and environmentally sustainable health care facilities](#)

Keinokkaita esimerkkejä

[Kestävän hankintastrategian hallinta - Case Tukholma](#)
[Hankintojen strategisuuden arviointi, seuranta ja tiedolla johtaminen HanSa-järjestelmän avulla - Case Espoon kaupunki](#)

[Vastuullinen terveydenhuollon suojäkäsineiden hankinta - Case Tampereen kaupunki](#)

[Ympäristönäkökulmat terveydenhuollon tekstiilihankinnassa - Case Sakupe Oy](#)

[Innovation Broker -palvelujen pilotointi sosiaali- ja terveydenhuollon toimialalla on käynnistynyt](#)

KEINO

Kestävien & innovatiivisten
julkisten hankintojen
verkostomainen osaamiskeskus

KEINO-osaamiskeskus tukee ja auttaa julkisia hankkijoita
kestävien ja innovatiivisten julkisten hankintojen
kehittämisessä.

KEINO on konsortio, johon kuuluvat Motiva Oy, Teknologian
tutkimuskeskus VTT Oy, Innovaatorahoituskeskus Business
Finland, Suomen ympäristökeskus SYKE ja Hansel Oy.

hankintakeino.fi